

כתב עת אלקטרוני
בהוצאת המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, ירושלים

גליון מס' 12, תשפ"ג, 2023

ניתן לקריאה באתר כתב העת
https://www.dyellin.ac.il/publications/journal_education

פתח דבר

רותם עבדו

פתח דבר

קוראים וחוקרים יקרים, שלום. אנחנו שמחים להודיע על יציאתו של גיליון 2023 של כתב העת "במעגלי חינוך - מחקר, עיון ויצירה".

ראשית, נרצה להביע את הערכתנו לכל החוקרים והמרצים ששלחו מאמרים לכתב העת. תודה מיוחדת נשלחת אל השופטים השונים אשר תרמו ממומחיותם ומזמנם כדי להעריך את המאמרים שהוצעו לפרסום בכתב העת. לתהליך השיפוט חשיבות יתרה בהבאת כתב העת לרמה האקדמית הגבוהה והבלתי מתפשרת שאנו שואפים אליה בכתב העת.

אנו שמחים לבשר לקהל הקוראים כי בכוונתנו לפרסם בסוף שנת 2024 גיליון מיוחד המתמקד בפדגוגיה דיאלוגית בהכשרת מורים. לקול הקורא שיצא בתחילת 2023 הוגשו מספר הצעות מרתקות, ובימים אלו החל תהליך הקריאה וההערכה של המאמרים המלאים. הגיליון המיוחד יפורסם במקביל לגיליון הסדיר, ועל כן אנו מזמינים אתכם, חוקרים יקרים, להגיש מאמרים מקוריים פרי עטכם העוסקים במעגלי החינוך גם בימים אלו.

גיליון זה

בגיליון זה שישה מאמרים העוסקים בנושאים המצויים בחזית העשייה החינוכית בישראל. חמשת המאמרים הראשונים בגיליון הם אמפיריים וממוקדים במושאי מחקר מעולם הכשרת המורים: סטודנטים להוראה, מורות ותיקות, וראשי תוכניות במכללות לחינוך. המאמר האחרון מתאר מתודולוגיה להפקה שיטתית של מסקנות ותובנות בנוגע למבני ידע ממוקדי הקשר.

הפרסום של מאמר העוסק ישירות במתודולוגיה מחקרית אמפירית יכול לעודד כותבים נוספים להגיש מאמרים התומכים במהימנות ובתוקף של מחקרי חינוך אמפיריים המבוצעים ברצף שבין מחקר איכותני למחקר כמותני. יהיה בזה כדי לחזק את ההיבט המחקרי החשוב במאמרים הבאים שיתפרסמו בכתב העת ולהעשיר בכך את השיח החינוכי בשפה העברית.

במאמר הראשון בגיליון זה, שינוי תפיסתי של המושג 'הוראה' בקרב מורות ותיקות בעקבות התנסות בהוראה קשובה, עוסקים ירון שור ועינת גוברמן ב"הוראה הקשובה" כפרקטיקה פדגוגית לשינוי תפיסתי. הוראה קשובה היא שיטה דיאלוגית להוראה ולמידה המסתייעת בייצוגים של ציורים ושיח כאובייקטים לשיח וחשיבה. המחברים בוחנים את השפעות ההוראה הקשובה על ההתפתחות המקצועית של מורים ותיקים שלא בהכרח זכו לחוות למידה עם מאפיינים דיאלוגיים. במאמר מניחים שור וגוברמן כי שינוי אפיסטמי של מורים לגבי מושג ההוראה יכול לשמש בסיס לשכלול פרקטיקות הוראה בקרב מורים אלו. שלוש מורות מנסות שלמדו על "הוראה קשובה" במסגרת של 15 מפגשים, ביטאו בעזרת ציור והסבר, בשלושה מועדים שונים, את הדרכים שבהן הן תופסות את המושג הוראה. שור וגוברמן מתארים שלושה שינויים שונים בכיטויים הרב-אופניים של מושג ההוראה, המסמנים שינוי מתהליך חד-כיווני של העברת ידע לתהליך דו-כיווני, דיאלוגי, וממוקד לומדים.

במאמר השני, מילים מחברות: כתיבת דיאלוג אישי עם המקרא, מיכל שמחון וגילת כץ (2023) מציעות ומעריכות גישה להוראת המקרא המקדמת יצירת קשר אישי ועמוק בין הלומד לבין הטקסט המקראי. הן מסתייעות בתאוריה של 'תורת הקוראים', המדגישה את החשיבות שיש לדיבור הקורא ותגובתו הסובייקטיבית לטקסט. הן מביאות כדוגמה את הבחירה של סטודנטים בהסכה להוראה במילים המתארות את דמותו של אברהם אבינו (במילותיה של הנבדקת "רותי"): "אם אברהם היה צבע הוא היה - אפור, ריח - כביסה, טעם - דייסה, בעל חיים - דב, מקצוע - מתמטיקאי". לאחר מכן כתבו הסטודנטים סיפור על דמותו של אברהם בזיקה לסיפור עקדת יצחק, כשהם משתמשים במילים אלו. בהערכת תוצרי הקורס הציעו החוקרות תובנות אחדות בנוגע לפוטנציאל הגלום בשיטת הוראה זו שיוכל לתרום ליצירת קשר בין הלומדים לבין המקרא. ראשית, החוקרות מביאות דיאלוגים פנימיים משמעותיים מכתבתם של הסטודנטים (הכוללת גם כתיבה רפלקטיבית) המעידים על מה שהן מכנות "הרחבת עולמם הפנימי של הלומדים". שנית, מהלך מעין זה מסייע גם להרחבה של פרשנות המקרא - הכתיבה האישית הפכה דמויות מיתולוגיות לאישיות, והביאה לפרשנויות חדשות ומגוונות. לבסוף, מזהות החוקרות חיבור בין הלומדים לטקסט

המקראי - דרך הכתיבה נוצר מגע חדש ומפתיע בין הלומדים לטקסט, שיש בו משום מעורבות, הזדהות, ואף ביקורת. במאמר השלישי הנקרא להקשיב לקולות של אחרים: רב-תרבותיות בתוכנית הסבת אקדמיים להוראה דנות מירית ישראל, אסנת קליימן, ורד פלפל קיסה ורים אבו לבן באפשרות לטפח דיאלוג בין סטודנטים מקבוצות יהודיות ובדוויית הנפגשים ולומדים יחד במסגרת לימודי הסבת אקדמאים להוראה. המחקר מציע מנעד של חמש רמות לסוגי קבלה של חברי הקבוצה את האחר: חוסר קבלה, קבלה מרוחקת, קבלת האחר, קבלה תומכת, וקבלה שוויונית. מנעד זה, המתבסס על מודלים רב-תרבותיים קיימים מוסיף את ההקשר הייחודי של סטודנטים יהודים ובדוויים הלומדים יחד בחברה רב-תרבותית ושופך עליו אור נוסף. החוקרות מביאות תוצרי למידה של סטודנטים, מזהות בהן התייחסויות לרב-תרבותיות, ונעזרות בהן כדי להדגים את המנעד המוצע.

המסגרת האקדמאית מהווה גשר לצמיחה חברתית ורגשית, ולכן חשוב להבין את הפערים והשיפורים בתהליכי החשיבה הגבוהה של הסטודנטים במהלך דרכם האקדמאית. במאמר הרביעי: טיפוח מיומנויות חשיבה גבוהה כגשר ללמידה רגשית חברתית מזהות החוקרות סיגל חן ודולי אליהו-לוי כיצד פרקטיקות פדגוגיות שנועדו לטפח יכולות רפלקטיביות בקרב סטודנטים להוראה מסייעות להם בהתפתחות חברתית-רגשית ברמה האישית והמקצועית. התוכנות האישיות מדגישות את החשיבות של התהליכים הרפלקטיביים בשיפור המודעות האישית בניהול עצמי בהוראה, הניהול הרגשי באינטראקציות בין-אישיות, והיכולת לשתף פעולה עם אחרים. התוכנות המקצועיות כללו מענה לשונות בכיתה, שילוב עקרונות של למידה חברתית-אישית בתוך ההוראה, ואופן האינטראקציה עם חברי צוות המורים. המחקר מהווה דוגמה נוספת לפוטנציאל הרב הגלום בהמשך ההטמעה של תהליכים רפלקטיביים בהכשרת המורים ובתרומתם לחיזוק יכולות חברתיות רגשיות בקרב מתכשרים להוראה.

המאמר החמישי תורם לניסיון של מכללות להוראה לטפח את דרג מנהלי הביניים - וספיציפית ראשי תוכניות ומסלולים. מנהלים בדרג זה מצופים לגבש דרכי התמודדות עם אילוצים ארגוניים, מקצועיים וחברתיים רבים. במאמרן תמורות בדגמי מנהיגות של ראשי מסלולים במכללות לחינוך מציעות גליה סמו וכרמית פוקס-אברבנאל מודל תהליכי הנע במנעד שבין "מנהיגות טרנספורמטיבית" (הנעת שינוי חיובי) ל"מנהיגות משרתת" (את המנהלים והכפופים). החוקרות מזהות שלושה שלבים בהתפתחות המנהיגות: שלב החזון, שלב הכניסה לתפקיד, ושלב האיזון. בשלב החזון, המתרחש בדרך כלל טרם כניסתם לתפקיד, ראשי המסלול מפתחים חזון של שינוי ותהליכים טרנספורמטיביים מתוך תפיסה של עוצמה בתוך הדגשת חשיבות שיתוף פעולה עם עמיתים. עם הכניסה לתפקיד, נוצר פער בין החזון למציאות הגורם לעיכוב במימוש שאיפותיהם. ראשי המסלול שנבדקו נוטים לאמץ גישת מנהיגות משרתת, ומתמקדים בדרישות התפקיד וטיפול במשברים. רק לאחר שטופלו המשימות הדחופות, החזון הטרנספורמטיבי חוזר לתפוס מקום משמעותי. לאחר תקופת מה ניתן להגיע אל שלב האיזון בין מנהיגות טרנספורמטיבית ומשרתת המאפשרת לראשי התוכניות לשלב חזון ותהליכי שינוי עם תמיכה רגשית וטיפול בצרכים אישיים וקבוצתיים. הכותבות מבהירות כי לא כל ראשי המסלול עוברים את כל שלושת השלבים, ומציינות כי דגם מנהיגות מסתגלת ומתפתחת בהתאם לצורכי צוות ההדרכה והמכללה עשוי לנבא את הצלחתם של ראשי המסלולים בתפקידם.

חותם הגיליון מאמר שיש, מתודולוגי, מאת רונית רוזנשיין ויוסי מחלוף: רפרטורי גריד (RGT) כשיטת מחקר איכותנית להצפת מבנים קוגניטיביים חבויים וחשיפת ידע סמוי: המקרה של חינוך מדעי. המאמר מציג תיאור מעמיק של שיטה לאיסוף נתונים, ניתוחם, ארגונם והצגתם הנקראת (RGT) Repertory Grid Technique. השיטה מבוססת על תאוריית המבנים הפסיכולוגיים האישיים הטוענת שכל אדם בונה מערכת ייחודית של מושגים וקשרים ביניהם, המשפיעה על תפיסתו את העולם. החוקרים מציעים מודל מחקרי בן 4 שלבים: ריאיון מקיף (כולל האופן שבו נבנה ריאיון שכזה), ניתוח אשכולות למיון וסידור הממצאים, זיהוי קשרים בין רכיבים ומבנים בתוך הממצאים המנותחים, ושלב התיקוף של הממצאים. החוקרים מזהים וריאציות שונות של שיטת מחקר זו. המאמר סוקר את שימושי RGT במחקרים שונים בהוראת המדעים, מדגים שימוש בשיטת מחקר זו, לרבות המלצות מעשיות ודוגמאות להמחשה.

שתיה לך קריאה נעימה.